

Meer bos in 's-Hertogenbosch

2021-2023: 75.000 tot
100.000 nieuwe bomen

NOVEMBER 2021

Voorwoord

Meer bos in 's-Hertogenbosch, daar gaan we voor. Een gebied zo groot als onze historische binnenstad. Zo maken we onze omgeving groener. Waarom? Bos is in alle opzichten aantrekkelijk. Fijn om in te wonen, leven en recreëren. Goed voor honderden soorten planten en dieren. En nodig, want we willen onze gemeente duurzaam en klimaatbestendig maken.

Daarom heeft de gemeenteraad in 2021 de visie 's-Hertogenbosch; groen en klimaatbestendig vastgesteld. Daarin hebben we o.a. met elkaar afgesproken dat we gaan voor een duurzaam 's-Hertogenbosch. Een gemeente die in 2050 klimaatneutraal is.

Een van de maatregelen om die doelstelling te realiseren, is het aanleggen van nieuwe bossen. Bossen houden water vast en dragen bij aan verkoeling in en rond de stad. Vanuit het Programma Duurzaamheid zetten we nu met Meer Bos een extra stap. Met het Groen Ontwikkelfonds Brabant gaan we tot 2023 20 tot 25 hectare bos planten. Dat is goed voor 75.000 tot 100.000 bomen!

We weten dat ook mensen zich fijner voelen als ze in een groene omgeving zijn. Kunt u zich voorstellen hoeveel groener we in 2023 dan zijn? Ik kijk ernaar uit. Samen met de provincie en het GOB zetten we groene stappen in onze leefomgeving. Maar het kan natuurlijk altijd meer. Ik nodig van harte andere organisaties en inwoners uit om ook bij te dragen aan het vergroenen van de eigen omgeving!

's-Hertogenbosch krijgt meer bos

's-Hertogenbosch krijgt meer bos. Dat is de kern van het plan 'Meer bos in 's-Hertogenbosch'. Tot en met 2023 krijgen we er 20 a 25 hectare bij. Dat is goed voor maar liefst 75.000 tot 100.000 bomen. We gaan samen met allerlei partijen zoeken naar geld en grond om nog meer bos aan te planten.

Nieuw bos maakt de gemeente groener en duurzamer. Dat is belangrijk, want 's-Hertogenbosch wil klimaat-neutraal worden. Dat staat in de 'Visie Duurzaam 's-Hertogenbosch'. Pas geleden stelde de raad de visie 'Groen en Klimaatbestendig 's-Hertogenbosch' vast. Deze visie gaat over water en groen. Het programma 'Meer bos in 's-Hertogenbosch' dat u nu leest is daar een uitwerking van. De naam zegt het al: het gaat om het planten van nieuwe bossen in onze gemeente.

Bossen zijn niet alleen goed vanwege duurzaamheid. Ze dragen ook bij aan de gezondheid van mensen. Ze zorgen voor nieuwe bomen die een plek zijn voor veel soorten planten en dieren. En bossen zijn ook fijn om in te wandelen en rond te dwalen.

De plannen van 's-Hertogenbosch sluiten aan bij die van het Rijk. De regering wil dat er 37.000 hectare nieuw bos komt. Dat zijn ongeveer honderd miljoen bomen.

Het plan in hoofdlijnen

Er komen meer bossen; van klein tot groot. Sommige van die kleine bossen worden tiny forests genoemd. Ook komen er vogelbosjes, die bestaan vooral uit struiken. Maar er komen ook bossen van meerdere hectares. Al die nieuwe bossen zorgen voor meer groen en meer natuur. Soms zorgen ze ervoor dat terreinen met groen met elkaar worden verbonden.

We beginnen met 20 tot 25 hectare nieuw bos. Dat doen we in de periode tot en met 2023. Het geld komt uit wat er al apart is gezet voor De Groene Delta en het Programma Duurzaam. Er is ook nog het 'Groen Ontwikkelfonds Brabant' (GOB). Ook daar maken we gebruik van. Verder gaan we opzoek naar andere investeerders en partners.

Dat kunnen andere overheden, bedrijven zijn, maar ook particulieren. Denk aan provincie, het Rijk maar ook boeren en woningcorporaties en niet te vergeten beleggings- en verzekeringsmaatschappijen.

In het programma 'Meer bos in 's-Hertogenbosch' presenteren we de voordelen van meer bos. We vertellen waar zich kansen voordoen voor nieuwe bossen in en rond de stad. Dit programma gaat alleen over de plannen van de gemeente. We hebben het niet over de plannen van andere grondeigenaren zoals Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten. Die plannen staan hier dus niet in.

Dit programma past in een pakket van veel andere maatregelen en plannen. Zo maken we de stad ook groener met groene daken. En we werken met bewoners aan geveltuintjes. We leggen nieuwe natuur en verbindingen aan. Die sluiten we aan op het groen in de stad. En natuurlijk genieten mensen er van al die natuur en bossen zo dichtbij huis. We gaan met nieuw bos de verandering van het klimaat tegen. Wat dat betreft: het verminderen van CO2 neemt met dit programma af met driehonderd ton. Dat is natuurlijk maar een bescheiden bijdrage. Maar ook hier geldt alle beetjes helpen om de stijging van de temperatuur van de aarde tegen te gaan. Dat leidt tot allerlei klimaatproblemen.

Waarom meer bos?

Meer bos betekent meer groen en dat is voor alle mensen, dieren en planten fijn. Daarnaast zorgt het ervoor dat we niet alleen de verandering van het klimaat tegengaan, maar dat we ons er ook op aanpassen. Bossen houden bijvoorbeeld water vast. Zo wordt de kans op wateroverlast en droogte kleiner.

Bos heeft vele voordelen. We zetten de voordelen voor u op een rij...

- Aanpassen aan de verandering van het klimaat: bos geeft verkoeling. Ook houdt het water en CO2 vast;
- Gezonde lucht en bodem: bos zorgt voor een betere kwaliteit van de lucht. Ook de bodem wordt gezonder.
- Biodiversiteit: bos is het leefgebied voor veel planten en dieren en draagt bij aan bestrijden van 'plagen'
- Voedsel: een bos zorgt voor eetbare planten. Voorbeelden zijn voedselbossen en boslandbouw. Een voedselbos is landbouw in de vorm van bos. Bij boslandbouw combineren ze bomen met de teelt van groente en vee;
- Hout: bossen leveren hout op voor huizen en meubels. Wat gekapt wordt, wordt vanzelfsprekend vervangen. Zo blijft het bos bestaan.
- Recreatie en toerisme: het is fijn als mensen dichtbij huis kunnen genieten van het bos. Ook toeristen vinden een bos vaak plezierig.
- Gezondheid: mensen voelen zich beter als ze vaak in een bos of andere groene omgeving zijn;
- Stedelijk klimaat: juist in de stad is het belangrijk dat er groen is. Bossen worden wel de groene longen van de stad genoemd. Ze geven lucht;
- Kunst, onderwijs en educatie: kunstenaars krijgen inspiratie van het bos. Scholen komen er ook graag, want de natuur is leerzaam.

Het ene bos is het andere niet

Het is fijn als een bos meerdere doelen dient. Dat noemen we een multifunctioneel bos. In zo'n bos vind je bijvoorbeeld eten, maar je kunt er ook ravotten. Of je kunt er hout mee produceren en water vasthouden. Het ene bos is het andere niet. Hieronder een overzicht van soorten bossen. Maar eerst iets over het netwerk van bossen en andere natuur.

Natuurnetwerk

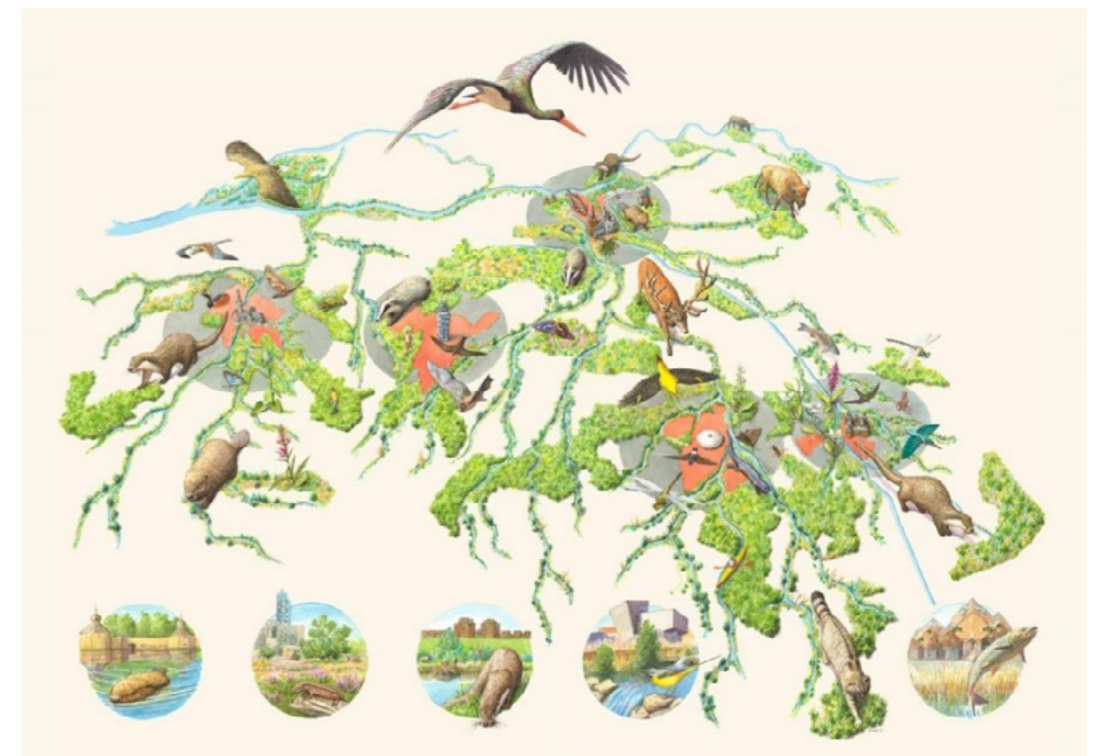
Het Natuurnetwerk Brabant (NNB) is het geheel van natuurgebieden die met elkaar zijn verbonden. Dat gebeurt met ecologische verbindingzones. Het woord ecologie betekent dat planten, dieren én mensen er een rol hebben. Binnen het NNB neemt 's-Hertogenbosch een bijzondere plek in. Want hier komen belangrijke natuurgebieden en rivieren samen. Denk aan het 'Het Groene Woud' tussen Eindhoven, Tilburg en 's-Hertogenbosch. Denk aan de Maas, de Dommel en de Aa. De natuur in en rond 's-Hertogenbosch is eigenlijk de verbindende schakel. Wij noemen het netwerk in en rond stad 'De Groene Delta'.

Het NNB hoort bij de Provincie Noord-Brabant. De provincie zorgt ervoor, maar werkt samen met eigenaren van gebieden, waterschappen en gemeenten. Het geld voor

het NNB komt uit het 'Groen Ontwikkelingsfonds Brabant'; het GOB. Wie geld wil voor de aanleg of het beheer van natuur klopt aan bij het GOB. Dat doet de gemeente dus ook. Het fonds betaalt maximaal de helft van de kosten voor de grond en de inrichting van bos en natuur.

De gemeente heeft de weg al gevonden naar het GOB. Zo betalen wij er voor een deel ons Uitvoeringsprogramma De Groene Delta 2 mee. Dat geld gaat naar het Kanaalpark, de Diezemonding en de Dungense Polder. Bij De Groene Delta hoort ook de aanleg van nieuw bos. Het komt ook voor dat in een natuurgebied een bos vanzelf ontstaat. Gewoon niet beheren; dan komt het bos vanzelf.

Het NNB moet in 2027 klaar zijn. Vanaf dat jaar komt er geen geld meer uit het GOB.

'S-HERTOGENBOSCH ALS SCHAKEL IN HET NATUURNETWERK BRABANT (B5; 2017)

Voedselbos

De naam zegt het al. Voedselbossen leveren voedsel op. Een voedselbos zorgt voor vruchten, noten en andere eetbare planten. De bossen zijn vol afwisseling. Sommige voedselbossen zijn van bedrijven, anderen worden beheerd door vrijwilligers. Het is niet de bedoeling dat de gemeente zelf voedselbossen gaat aanleggen of beheren. De gemeente heeft dus anderen nodig.

Die anderen zijn er. Zo is er een plan voor een voedselbos van twee hectare in het Kanaalpark. Later komt er mogelijk nog een derde hectare bij. De gemeente blijft eigenaar van de grond en het GOB betaalt mee aan de aanleg. De nieuwe Stichting Voedselbos Woest gaat het aanleggen en beheren. De gemeente zoekt samen met de 'Voedselboskabouters' en het GOB naar een geschikte locatie voor een voedselbos nabij het Engelermeer.

Voedselbossen maken het NNB sterker.

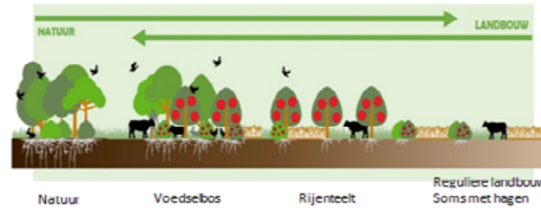

Boslandbouw (agroforestry)

Agroforestry en voedselbos

Bomen in de landbouw integreren:

1. Rijenteelt / Boomgaarden / Alley cropping
2. Bosweides / Silvopastures
3. Voedselbossen

Bomen hebben meer dan 30 functies!

Bomen op akkers of graslanden. Daar draait het om bij boslandbouw. Of, zoals dat vaker wordt genoemd: agroforestry. Een voorbeeld is dat er op een akker stroken met verschillende groenten naast elkaar liggen en dat één zo'n strook bestaat uit walnotenbomen. Die bomen leveren zelf producten op, maar zorgen ook voor een betere klimaat voor andere gewassen. Tegelijkertijd zorgen ze voor een verbetering van het landschap.

Boeren staan nog niet te springen. De aanloopkosten zijn hoog en de opbrengsten laag. De winst komt pas na een jaar of tien en in de tussentijd moet de boer dus met geld worden geholpen. Dat kan. Soms is een bijdrage vanuit het GOB mogelijk. Dat kan alleen als het valt onder de noemer 'ondernemen in het NNB'. Een goed voorbeeld van boslandbouw is te vinden bij Bosboerderij Janmiekeshoeve in Mariahout.

Stadse en dorpse bosjes

Compacte bosjes van ongeveer 250 m² met alleen bomen van hier. We noemen ze tiny forests, letterlijk vertaald: kleine bossen. Ze kunnen in en dichtbij steden en dorpen worden aangelegd. Ze zijn niet alleen goed voor de natuur. De tiny forests zijn ook plaatsen waar mensen elkaar tegenkomen. Ze geven op warme dagen schaduw en verkoeling. Je kunt ze ook adopteren. Dat houdt in dat een school of groep mensen de zorg van het kleine bosje op zich neemt. De tiny forests zijn geschikt voor leerzame uitstapjes voor kinderen van scholen in de buurt.

En dan zijn er nog vogelbosjes. Die zijn ook klein. Ze zijn er speciaal voor vogels, vleermuizen, bunzings, hermelijnen en wezels. De vogelbosjes leggen we vooral aan langs wegen en spoorwegen, maar ook in groenstroken en parken. De vogelbosjes vangen overigens ook prima regenwater op.

Tiny forests en vogelbosjes zijn stadse en dorpse bosjes die een wijk, dorp of stad groener maken. In het beste geval sluiten ze ook nog eens aan op het Natuurnetwerk Brabant (NNB).

TINY FOREST HARENDONK

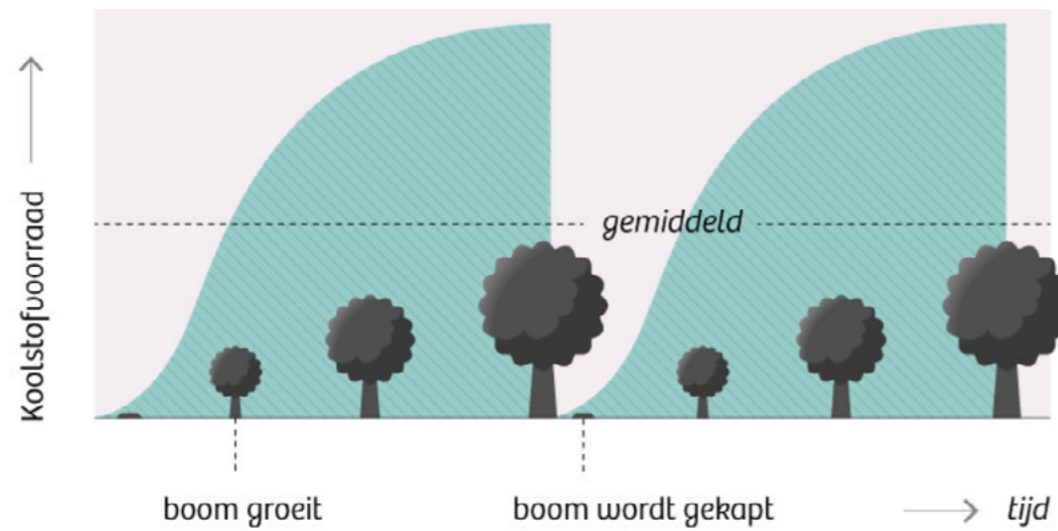

DEZE AANPLANT WAS NOG PRIL TOEN IN 2020 DEZE FOTO VAN EEN BOSJE AAN DE RAND VAN DE VUTTER WERD GEMAAKT

Compensatiebos CO2

CO2, ook wel koolstofdioxide, is een gas dat dankzij onze landbouw, industrie en verkeer te veel in de lucht komt. Het zorgt ervoor dat zonnewarmte de aarde wel bereikt, maar niet meer weg kan. Dit leidt tot het opwarmen van de aarde. Behalve het verminderen van uitstoot helpt het ook om die uitstoot op te vangen. Bomen doen dat. Ze nemen het koolstofdioxide op en maken er zuurstof van. Bossen die speciaal met dat doel worden aangelegd, noemen we 'compensatiebossen CO2'.

CO2 compensatie is in Nederland nog niet verplicht. Gelukkig willen veel bedrijven er toch in investeren. Uit principe of vanwege het positieve beeld dat er zo over hen ontstaat. Daarom zien bedrijven graag dat de compensatiebossen in de buurt van het eigen bedrijf komen; in ieder geval in de eigen stad of gemeente. Dat maakt het soms lastig: juist in of dicht bij de stad is de grond duur.

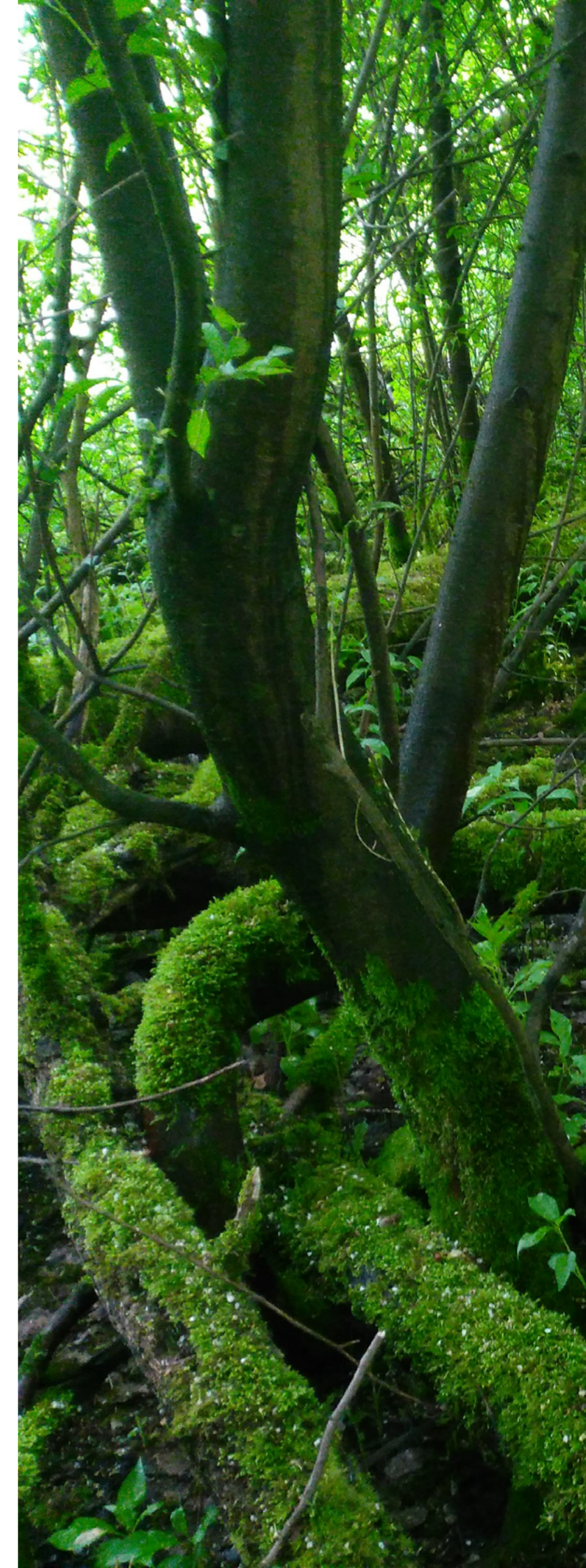
Houtproductie

Hout is beter voor de bouw dan beton. Bomen nemen CO2 op en in een huis leg je het daarmee voor lange tijd vast. Het maken van beton stoot juist veel CO2 uit. Daarom groeit de belangstelling voor productiebossen. Dat zijn bossen, bedoeld om hout op te leveren. Ook hier geldt dat het fijn is als die bossen dichtbij zijn, dat het hout niet van een grote afstand komt. Het produceren en gebruiken van hout kan duurzaam. Het vraagt wel om een bepaalde omvang. Ook duurt het lang voor zo'n bos gebruikt kan worden. De verwachting is dat de bossen in 's-Hertogenbosch geen grote rol spelen in de houtbouw.

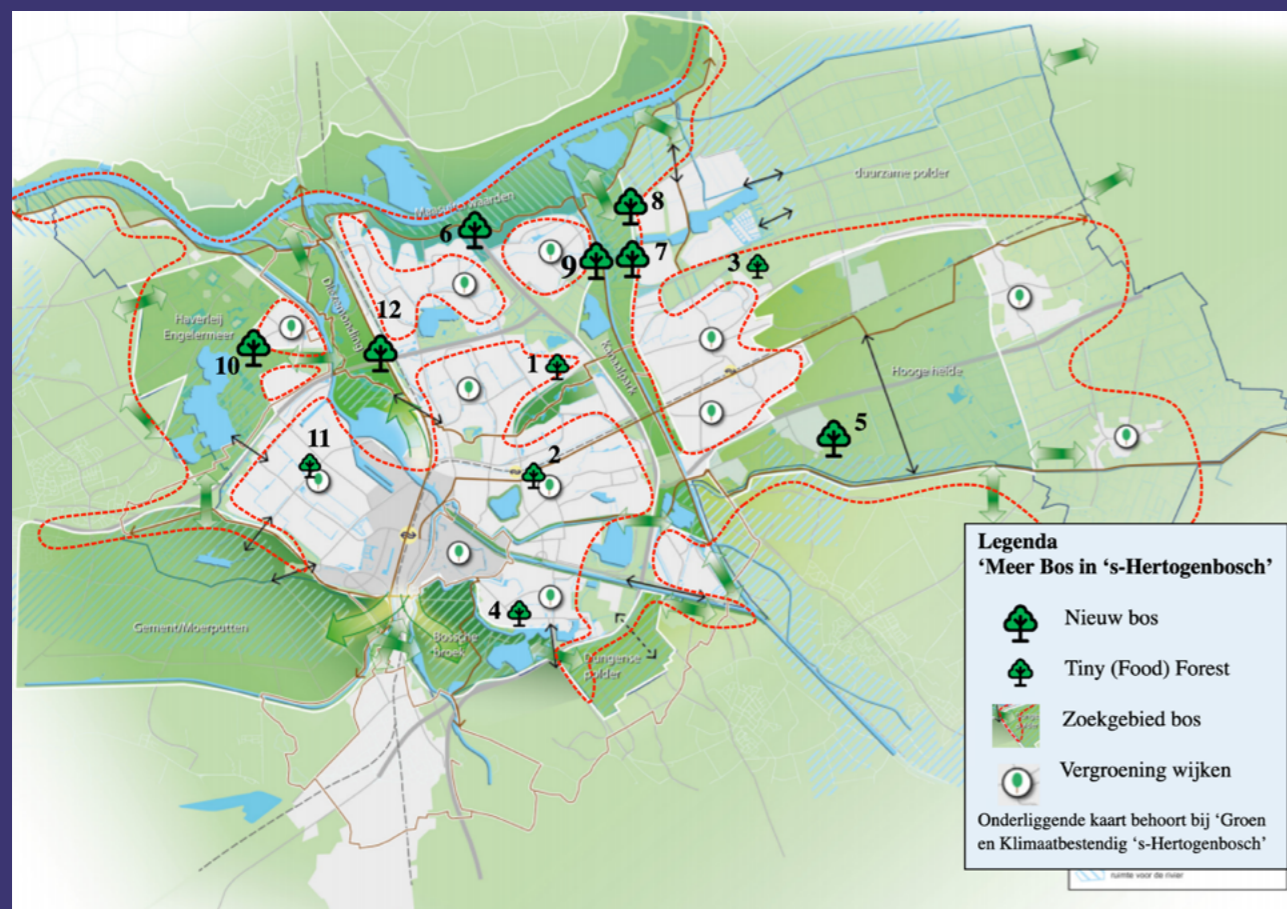

Aanpassen aan een ander klimaat

Hoe we ook ons best doen, we moeten rekening houden met een verandering van het klimaat. Bij die verandering gaat het niet alleen om hogere temperaturen, maar ook wateroverlast. Een bos houdt water vast. Bossen zorgen er verder voor dat water verdampt en daardoor wordt het koeler. Bij nieuwe bossen kunnen we het goed combineren met het opslaan van water. Maar ook in bestaande bossen is dat mogelijk, zowel in de stad als in het buitengebied.

Hoe gaan we het doen?

OP DEZE PLAATSEN KOMT 'MEER BOS IN 'S-HERTOGENBOSCH'

Waar?

Nieuwe bossen komen onder meer in enkele natuurgebieden van De Groene Delta zoals de Hooge Heide, Kanaalpark en Diezemonding. Daarnaast gaan we meer groen aanleggen langs snel- en spoorwegen en aan de randen van wijken. De vogelbosjes en plekken waar we andere kleine bosjes planten staan niet op de kaart. Tiny Forests wel. In open gebieden buiten de bebouwde kom kiezen we vaak niet voor bos.

Hoe?

We gaan aan de slag zodra het geld er is. Dat is al het geval voor 20 tot 25 hectare. We kunnen er dit en volgend jaar mee beginnen. Dat het zo snel kan, komt omdat het vooral om gronden gaat die al van de gemeente zijn. Het geld komt van het GOB en uit verschillende gemeentelijke 'potjes': De Groene Delta, de Vergroeningsopgave en Duurzaamheid. Er komen nog andere plekken bij. Welke dat zijn, weten we nu nog niet. De keuze hangt af van andere gemeentelijke plannen die we voor bepaalde gebieden nog maken. Maar het ligt ook aan wat andere grondeigenaren, bedrijven en organisaties van plan zijn.

'Is dit plan ook een bosplan?'

Als er een plan wordt gemaakt voor een bepaald gebied, is het goed meteen de vraag te stellen of de aanleg van een bos(je) daar mogelijk is. Een mooi voorbeeld is Landgoed Haverleij. Bij dit nieuwe woongebied legden we tegelijkertijd veel groen aan waaronder bos. Er komen steeds vaker kansen om groen in combinatie met wonen en werken. Denk bijvoorbeeld aan boeren die stoppen met hun bedrijf. Zo'n vrijkomend agrarisch bedrijf is te veranderen in enkele huizen in een bos. En dan zijn er nog de aanleg van velden met zonneparken en de bouw van

windturbines. Die kun je gebruiken om met de opbrengst van de energie nieuwe bossen te betalen. Tot slot leidt nieuwbouw vaak tot verplichte compensatie. Dat kan dus ook bos zijn. Of het nu gaat om plannen voor wonen, werken, waterberging of het opwekken van schone energie. We vragen ons steeds af of er een kans is voor nieuw bos.

'Daarom doen bedrijven ook mee'

De gemeente geeft veel geld uit aan 'Meer bos in 's-Hertogenbosch'. Maar we vragen ook anderen om mee te doen. Dat kunnen particulieren zijn en bedrijven. De bedrijven compenseren er hun uitstoot van CO2 mee. Op dit moment is dat vrijwillig, maar mogelijk wordt dat in de toekomst verplicht. In ruil voor hun financiële bijdrage krijgen bedrijven dan een certificaat. Dat bewijst dat zij hun uitstoot CO2 compenseren door aanleg van nieuw bos.

Nieuwe wetten en afspraken tussen landen gaan ervoor zorgen dat het recht om CO2 uit te stoten schaars wordt. Door in bos te investeren kan een bedrijf een deel van dat recht behouden. Het Bossche bedrijf 'The Wheatermakers' rekent de waarde van nieuwe natuur om naar geld. Daarbij kijken ze niet alleen naar het vastleggen van CO2. Ze drukken de natuur zelf ook uit in euro's. Net als het feit dat die natuur water vasthoudt en zuivert. Dat doen ze nu al voor de Diezemonding binnen De Groene Delta. We vragen aan de Nationale Koolstoffenmarkt of ze die methode goedkeurt. Als dat gebeurt, bieden we bedrijven de kans om mee te betalen aan die nieuwe natuur. We verwachten hierover in de loop van 2021 meer te weten.

'En we vergeten natuurlijk het onderwijs niet! Sommige scholen adopteren nu al 'Tiny Forests'. Helicon, HAS en Avans besteden in studie en praktijk al veel aandacht aan 'duurzaamheid, groen en biodiversiteit'. We gaan met ze in gesprek om te zien wat zij voor 'Meer bos in 's-Hertogenbosch' kunnen betekenen. Avans is van plan om voor iedere afgestudeerde een boom te planten.

Boom gekapt? Dan nieuwe boom geplant

Voor het programma 'Meer bos in 's-Hertogenbosch' zijn vele potjes in beeld. Het gaat om geld van de gemeente zoals De Groene Delta, Vegroeningsopgave en Duurzaamheid. Maar ook geld van het GOB en geld dat komt uit compensatie. Soms gaat het over compensatie van bos dat elders verloren gaat. Daar planten we nu nieuw bos voor terug. Daarnaast kan iemand in het buitengebied op een bepaalde plek woningen bouwen en is dan verplicht om ook in groen te investeren. Dat heet de 'Landschapsinvesteringsregeling'. Soms kan dat niet op de plek zelf. We denken om deze reden aan een gemeentelijk groenfonds. Dan kan iemand daar geld instorten. En wij betalen er dan op onze beurt weer nieuwe bos van.

Wil je weten waar we bos gaan planten?

Kijk dan in onderstaand schema en op de kaart.

Wat en waar?	Wat voor bos?	Hoe groot?	Wanneer?
Tiny Forests bij: 1. Haren – De Reit 2. Graafsewijk Noord. 3. Johan van Vladerackenpark 4. Sint Janslyceum	Kleine bosjes met heel veel soorten op een kleine oppervlakte.	Alles bij elkaar 0,1 ha	2020-2021
5. Maliskampsebos	Een open plek in het Eikenburgbos is al gevuld met nieuwe bomen voor de toekomst.	0,4 ha	2021
6. Wasweg	Bos geeft het kleinschalig landschap nog meer karakter.	0,3 ha	2021-2022
7. Kanaalpark 2 fase	Bos in het Kanaalpark als decor en genenbron voor een begraasd natuurlandschap.	4 ha	2021
8. Kanaalpark Rosmalense Plas**	Kansen voor een bosrijke rand tussen Maximakanaal en Empel versterkt indirect het Kanaalpark en de Rosmalense Plas	4,5 ha	2022
9. Voedselbos Kanaalpark	Een bos vol fruit, noten en kruiden als entree naar het Kanaalpark	2 ha met doorgroei naar 3 ha	2021
10. Voedselbos Engelermeer	Er liggen kansen voor een eetbaar bos binnen in een toekomstig natuurgebied.	4,5 ha	2022
11. Tiny Voedselbos Schutskamppark	Past er nog een voedselbosje in het Schutskamppark?	0,3 ha	2021-2022
12. Diezemoning A59	Een natuurbos pakt de A59 en past perfect bij de robuuste natuur in de Diezemoning	5 ha	2021
Spontaan bos	Her en der ontstaat spontaan bos binnen begraasde natuurgebieden in Kanaalpark en Diezemoning.	3,5 – 5 ha	2020 e.v.

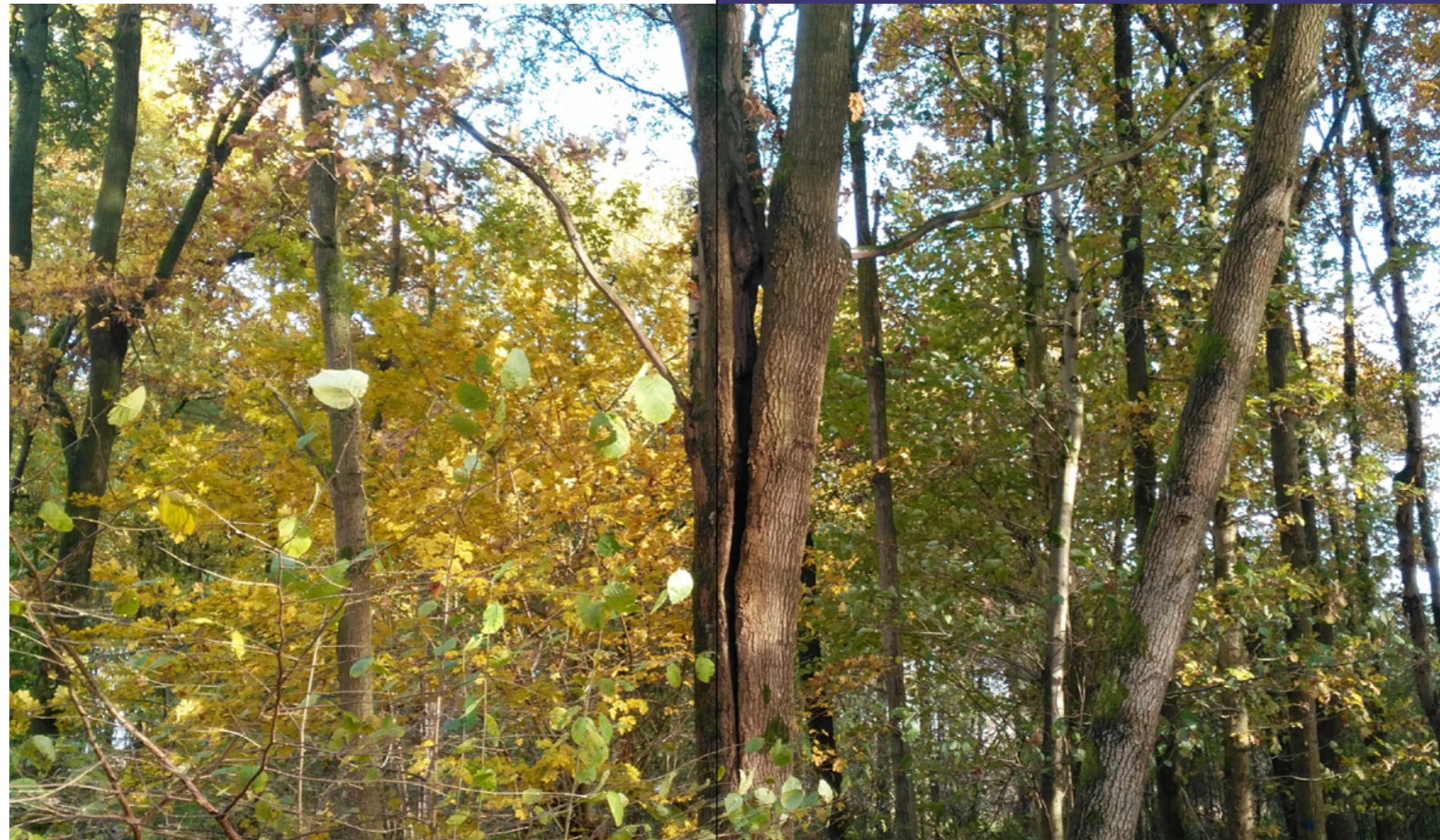
** Omvang en ligging nieuw bos afhankelijk van besluitvorming ontsluiting Emplina

Communicatie

'Meer bos in 's-Hertogenbosch' begint dit jaar met het aanplanten van vijf hectare bos in de Diezemonding. Daar maken we een bescheiden maar feestelijk moment van. Tot de gasten behoren de Provincie en het GOB. De mensen van het GOB zijn enthousiast over de Bossche aanpak. Ze zien het als een voorbeeld voor andere gemeenten.

'De gemeente krijgt bijzondere hulp bij de aanleg van bos. De Stichting Life Terra wil wereldwijd 500 miljoen bomen aanplanten. Zij betreft daar burgers, scholen en bedrijfsleven bij. We starten dus in de Diezemonding. Afgestudeerden van de Avans Hogeschool planten er duizenden bomen aan. Voor ieder afgestudeerde een boom. LifeTerra organiseert het evenement en zorgt voor brede communicatie.

Vanzelfsprekend laten we ook op andere momenten van ons horen. Over de groei van bomen, bos en natuur informeren en motiveren wij bewoners en andere partijen. Die communicatie staat niet op zichzelf. Het is een onderdeel van hoe de gemeente het publiek betreft bij 'Groen en Klimaatbestendig 's-Hertogenbosch'.

Opmaak: Studio Daad

**DUURZAAM
'S-HERTOGENBOSCH**

's-Hertogenbosch

